

# Indhold

Forfatterens forord .....	13
Tiden går af led .....	17
Apologet i en efterkristen tid .....	23
Taktslaget fra en bibelsk metronom .....	29
Længslens argument .....	39
Fra protestant til ateist .....	45
En ren logisk entitet .....	55
Nordiskhed i Oxford .....	61
Valget, pligten, døden .....	65
Ude og hjemme igen .....	75
Ridderlighed .....	79
Mellem ateistisk sværmeri og religiøs tro .....	85
Aftentur på Addison's Walk .....	95
Det velsignede nederlag .....	103
Nye dybder .....	115
Rejsen begynder .....	123
Livet på Magdalen College .....	135
The Inklings .....	149
Den anden store krig .....	163
Djævelske fristelser .....	167
Lewis' folkelige gennembrud .....	175

Hvorfor blive kristen .....	189
Pilgrimme på samme vej .....	195
Det kosmiske plot .....	211
Himmel og helvede .....	219
Den sokratiske Klub .....	231
Naturens lov .....	237
Mirakler .....	251
Et skaktræk mod dronningen .....	257
Eventyr og bekendelser .....	261
Dinosauren i Cambridge .....	275
Joy og sorg .....	291
Lewis' sidste testamente .....	307
Dybere ind – højere op .....	311
Tidslinje .....	317
Videre læsning .....	320
Udvalgt litteratur .....	321
Værker af C.S. Lewis .....	325
Værker af C.S. Lewis på dansk .....	328
Noter .....	331
Tak .....	335



### **Noter og citater**

Citater fra C.S. Lewis-titler udgivet af ProRex Forlag er forsynet med en note, der henviser til den aktuelle bog jf. liste over værkerne på s. 322.

Øvrige citater er for de flestes vedkommende oversat fra engelsk af denne bogs forfatter.

## Forfatterens forord

**F**or mere end 20 år siden begyndte min læsning af C.S. Lewis. Som barn læste jeg som mange andre dele af Narnia-serien, men det var i en telefonsamtale med en ven, at en særlig følelse af befrielse ramte mig. Vi havde talt om den indvending mod troen, at en verden med krig, mord og ondskab er et modbevis på, at Gud findes. Min ven brugte da et billede fra Lewis med et barneværelse; barnet har fået besked på at rydde op, og når moderen kommer ind på værelset og finder, at det stadig roder, kan det ikke være hendes skyld. Enkelt og visuelt. Den dag tog jeg min læsning af C.S. Lewis op og har siden ikke lagt ham fra mig.

Tyve år og ti ophold i Oxford senere er han lige befriende at læse, og hans klarhed afføder stadig ofte latterens særlige reaktion. Lewis viser mig, at der er en glæde forbundet med sandheden. Vi mennesker smiler ofte for os selv, når vi lærer en sandhed. Måske er dette Guds beløn-

ning, fordi vi gør noget rigtigt – ligesom man ufrivilligt siger ”Aaah!”, når man slukker sin tørst med vand, og ikke, hvis man prøver med aske? Lewis er en befrier og en god rejsekammerat.

Med denne bog kan jeg selvfølgelig ikke yde ham retfærdighed. Den er ment som en kort biografisk introduktion til hans egne bøger, og det har været nervepirrende, at jeg i skriveprocessen har skullet overbevise mig selv om, at det ikke er en frækhed at turde redegøre for en af de mest begavede og belæste engelskmænd i det 20. århundrede. Men omend mit format ikke rækker, har jeg tænkt, at Lewis selv gav en simpel sognepræst som mig den mulighed ved sin inviterende facon, og derfor forpligtede han mig.

På en måde gav han modet til at gøre forsøget for sagens skyld. Ved at få netop de ofte meget engelske overvejelser til at sive igennem en nordbo som mig, flyder der dette uendeligt meget mindre, men ikke mindre ærlige motiv ud gennem det danske sprog for første gang. Alt sammen alene med henblik på at viderebringe de samme pointer og den levende ånd, som vi har til fælles med Lewis og

alle kristne til alle tider, og som han genoplivede for mig og utallige andre til befrielsens latter. Om ikke andet anser jeg det for at være hele anstrengelsen værd, hvis blot en eller to efter endt læsning tager en bog op af Lewis selv.

*Thomas Østergaard Aallmann*

Thurø præstegård

Maj 2022





## Tiden går af led

**H**avde det ikke været for plasticposen, han bar sine bøger i, ville jeg have troet, at det var Gandalf, jeg tog imod ved den snævre dør ind til Magdalen College den dag i 2011. Jeg var i Oxford med det danske C.S. Lewis-selskab, der holdt sit stiftende møde på Lewis' gamle kollegium. Den lille håndfuld mænd og jeg fik som det første besøg af denne vise og langskæggede figur, der med sine tunge og sorte gevandter var som trådt ud af et sælsomt fællesskab med murværkets gargoiler og besøgte nu vores skinverden en stund. Kallistos Ware var det. Han havde været elev af C.S. Lewis. I moden alder var han konverteret til den ortodokse kirke og bar nu i sin alderdom titel af ortodoks æresbiskop i Oxford.

Vi havde inviteret ham til at tale for os, men det var i virkeligheden ikke os, der havde lukket ham ind gennem den 600 år gamle mur, men ham, der venligt åbnede en langt ældre dør på klem – døren til et klædeskab, der førte ind i en dybere verden. Han talte kun om evige sager. Med sin dybe, rolige stemme fik han tiden til at gå af led. På et tidspunkt fortalte han, hvordan han havde

været til et økumenisk koncil, og det eneste, som de på tværs af alle verdens kirkeretninger kunne blive enige om, var ”de seks store konciliebeslutninger ned gennem kirkehistorien samt C.S. Lewis’ samlede forfatterskab”.

Det hang ved os – det møde med Kallistos Ware. Det var begyndelsen på en forpligtende rejse, og da pastor Torben Bramming og jeg fulgte den gamle mand tilbage i tusmørket gennem et støjende Oxford og satte ham på en proppet bybus, hvor han stod blandt den brogede skare med sin myndige ro, var det, som om vi enten var de eneste, der kunne se ham, eller Oxford var et sted, hvor ingen tager særlig notits af besøg fra andre verdener. Vi gik hjem med følelsen af, at noget var blevet betroet os – noget, der ikke kunne lægges tilbage.

Sådan har jeg haft det lige siden mødet den lysfyldte dag i The Winter Common Room på Magdalen College, hvor jeg fik lov til at sidde ganske stille og lytte til en af de sidste entere fortælle fra Fangorn skoven. Bogen her er et fattigt forsøg på en ydmyg tak.

Clive Staples Lewis er en af de få kristne forfattere og tænkere i det 20. århundrede, der i en efterkristen tid vovede at føre et forsvar for en tilbagevendende til, hvad vi i mangel af et bedre ord kunne kalde fælles kristendom. Med sit forfatterskabs klarlægning af ”det, der er fælles for alle kristne” har Lewis gjort mere for at smede

kristne sammen og hjælpe dem med at forstå hinanden end nogen anden i nyere tid. Han har formået at vise os, hvad der er vigtigt, og hvad der er mindre vigtigt. C.S. Lewis har givet kristne på tværs af konfessioner en sans for proportioner – et perspektiv. Han er tidløs, og her tres år senere er han stadig yderst relevant. Han går ikke af mode, for han beskæftiger sig med de uforgængelige sager.

Hver gang man tager en bog af Lewis op, vil man kunne genkende hans tankers særlige gennemslagskraft. Hans billeder er geniale, og hans overvejelser er til at forstå. De har som ingen andre støttet mig i mit virke som sognepræst i den danske folkekirke og på et dybere personligt plan. Når jeg har prædikeret på Thurø, talt med thurinerne i deres hjem, gået til alters med en omvendt kommunistisk barndomsven, stået som feltpræst for soldater i Afghanistan og Irak og på Al Assad Air Base undervist U.S. Marine Corps i filosofi og tro, korresponderet med ortodokse præster, talt med en persisk munk i et kloster syd for Rom eller er faldet i snak med en engelsk dame, der læste *En sorgens dagbog* i et tog mod Greater Malvern, så har det altid været, som om ”døren gik på lettere hængsler”, når det udfordrende ved liv og kristendom berørtes ved hjælp af Lewis. Noget så enkelt som meningsfuldhed er den vigtigste årsag til, at Lewis

er udbredt. En anden årsag er, at han skrev til ”manden på gulvet”. Han skrev i et hverdagsprog og altid i første person direkte til læseren. Lewis var belæst og kunne sagtens have skrevet i høj stil, men han valgte at skrive til lægmanden. Det betyder ikke, at hans værker er forsimplede – at læse ham kræver fokus, fuld opmærksomhed samt modne overvejelser, men hans bøger er aldrig gjort hemmelighedsfulde eller opstyltede med teknikaliteter for at reservere indholdet for de indviede. Lewis taler direkte til hjertet af sin læser på en varm og engageret måde, der er sjældnen i moderne bøger fra akademiske medarbejdere.

Når man læser Lewis, er det, som om han taler direkte til en, og mange af hans bøger er da også begyndt som forelæsninger. Han taler med stor ihærdighed og ikke mindst en levende humor. Han udfordrer sin læser til både at gøre sig dybe overvejelser og se på ganske almindelige hverdagsbegivenheder for derefter med stor virtuositet at dreje dem begge 180 grader og vende op og ned på det hele. Vante tankegange og nedtrådte idéer vendes på hovedet – ikke bare for sjov, men for at udfordre vores antagelser, så man som læser får set gamle sager i et nyt og friskt perspektiv til stor overraskelse, befrielse og morskab. Lewis formår at udfordre vores fastlåste verdensbilleder og fordomme, og det foregår med stor ele-

gance og i hans bedste bøger på næsten hver eneste side. Der er tale om "sjælefitness". Og man læser ham derfor ikke let og hurtigt, men ved fortsat ihærdighed med stort udbytte.



## Apologet i en efterkristen tid

**C.S.** Lewis havde modet til at sætte spørgsmålstegn ved de hovedantagelser, der hørte hans egen tid til, og kritisere dens fasttømrede ideologier. Havde Lewis levet to hundrede år tidligere ved siden af forfatterinden Jane Austen, havde han såmænd nok gjort sig de samme tanker, men fordi han levede i en "efterkristen tid", var hans idéer ret overrumplende. Han søgte at frigøre sin egen tid fra det snobbede syn på fortiden, at alt, også kulturen, går fremad mod det bedre. Lewis siger, at hver tid jo nok har sine teorier, og næste tid derfor også vil have sine. De er dog ikke med nødvendighed en bedre udgave af vores, selv om vi som "moderne" abonnerer på udvikling. Firkantet sagt hævder Lewis, at man efter oplysningstiden tog den kristne tilgang, hvor alt sker i en større objektiv orden, og vendte den på hovedet, så alt nu sker alene i kraft af menneskets drift og magt. Man kan sige, at Lewis gjorde gengæld og vendte den tilbage på fødderne igen. Han udfordrede i hvert fald sin tid og sine læsere til at genoverveje deres påstande om kosmos, mo-

ral og bibel, men han gjorde det hele tiden uden at blive sippet eller fordømmende.

Lewis gør verden større og smukkere. Han er ikke en moderne tids Savonarola, der som munken i Firenze slæber spejle og fint tøj til bålet. Han taler derimod til de fleste på en logisk, genial måde om at ”komme højere op og dybere ind” og det uden klare konfessionelle grænser lige godt til katolikker som til protestanter, højkirkelige såvel som amerikanske baptister, rationelle calvinister, lutheranere og karismatikere. Lewis bekymrede sig om, hvad der simpelthen er verden og kristendom – *Fælles kristendom*, som et af hans hovedværker også hedder, og dermed mente han de centrale læresætninger fra den apostolske trosbekendelse, som alle troende kristne deler og har til fælles. Mere specifikt forsvarede Lewis den metafysiske lære om Treenigheden, at Gud er tre i én; inkarnationen, at Jesus er Guds søn, helt menneske og helt Gud; han fastslog desuden den historiske sandhed i jomfrufødslen, miraklerne og den bogstavelige opstandelse; han fastslog den teologiske sandhed i forsoningslæren, at Kristus døde på korset for vores synder; og endelig fastslog han, hvad man kunne kalde den ”geografiske” sandhed om himmel og helvede. Til gengæld brugte han ikke megen tid på at vende dåbens og nadverens eksakte betydning og overlod de mere specifikke og stridende



betydningslag af forsoningslæren til fagfolk – de teologer, som han bestandigt gentog, at han ikke tilhørte, fordi han ikke henvendte sig til de samme folk som specialisterne. Lewis troede på, at menneskets synd var sonet med Kristi korsdød, men præcis hvordan undlod han at udfolde. På den ene side fastholdt han, at mennesket frelses ved troen på Jesus Kristus, men samtidig talte han inden for en forudindtaget accept af et større hierarki og sakramenternes betydning, men undlod at blande sig i den lange debat mellem anglikanere og katolikker. Nogle kalder ham endda anglo-katolsk, selv om han var født i Irland som protestant – men han var i hvert fald aldrig antikatolsk, og han styrede fri af Skylla og Carybdis med fokus på sagens kerne; de centrale dogmer og doktriner så at sige.

I alt dette er Lewis i tjeneste for, hvad man kalder kristen apologetik, det vil sige et logisk forsvar for den kristne tro. Men hans forfatterskab er ikke lagt fast i en bestemt apologetisk metode. Han breder den apologetiske hensigt ud over et stort antal forskellige genrer, for han ønskede netop ikke blot at være en specialist. I modsætning til vor tids specialisering efterlod Lewis et livsværk med en overraskende dybde og bredde. Ud over ren apologetik skrev han inden for teologi og filosofi, producerede science fiction og fantasy, børnebøger og poesi,

litteraturteori og æstetisk historie, kristne allegorier og spirituel selvbiografi, fiktive breve og åndelige meditationer. Mange af disse genrer udfoldede han bedre end de fleste, og enkelte af dem genoplivede han simpelthen og gav tilbage til en ny tid med et evigtgyldigt budskab. For inderst i dem alle brændte en glød af glæde ved og længsel efter det sande, det skønne og det gode. Derfor så Lewis heller ikke ned på de lavere genrer som børnebøger og fantasy, sådan som hans samtid gjorde, for han elskede ganske enkelt en god fortælling mere end noget andet. Den kærlighed er tydelig i hans fiktive forfatterskab, men lige så implicit til stede i hans litterære kritik af fortidens forfattere og i hans udfoldelse af den kristne tro.

Lewis formåede at bære kristendommen med over i en efterkristen tid blandt andet ved at smugle teologi ind gennem fortællingen. *Smuggled theology* er et begreb, han benytter, og gennem det smugleri bar han de værdier med sig, som vi kender fra Bibelen. Derfor er et fænomen som ridderlighed med ham igennem alt, hvad han beskæftiger sig med, og han formår at smugle dette europæiske ideal med over i en ny tid, så det gik op for de fleste, at ridderligheden er en gave, der voksede ud af kirken, og derfor var det ikke overraskende, at den var i fare for at forsvinde med nedbrydningen af kristendommen.

Det formulerer Lewis således i *Menneskets afskaffelse*: ”Du kan ikke gøre grin med dyder og så forarges over at finde en forræder i din midte.” Han forsvarede den frie vilje, forstanden og den evige morallov. Han levede et ydmygt liv, gav, hvad få vidste, over halvdelen af den formue, han tjente på sine bøger, videre til velgørenhed. Han udviklede ikke en arrogance, da han først blev berømt, men tog sig tid til at besvare alle breve og klare hver enkelt dags små krav, der ofte er de største.

Sammen med sin bror Warren boede Lewis i det lille hus The Kilns uden for Oxford. Han var en beskeden mand. Hvis man, som en elev skrev, mødte ham på gaden, kunne man være i tvivl om, hvorvidt man havde mødt den lokale slagter: rund og rød i hovedet, lidt sløset påklædt og med en buldrende stemme, der ofte brød ud i latter – også over ham selv. Lewis var ikke særlig forfængelig, hvad udseende angår, og så efter sigende frem til, ”hvor meget lettere det hele ville blive, når han engang blev skaldet.” I modsætning til de fleste betydningsfulde moderne forfattere havde han en befriende selvironi og selverkendelse, og når han sammen med venner eller studerende røg og drak stærk indisk te, portvin eller øl fra en tønne på kontoret ved Magdalen College, hævdede hans stemme og latter sig ofte over de andres. Lewis glemte ikke, hvem han var, hvor han kom fra, og hvor

han skulle hen. For at bruge et billede så er Lewis som den venlige og dannede, muntre men faste butler i kristendommens store Herresæde. Han byder dig indenfor med varme og klare retningslinjer, og man opholder sig trygt under hans ledsagelse inde i den store hall, men hvilken dør man efterfølgende går ind ad for at overnatte, blander han sig ikke i. Lewis er på den måde modigt rettroende og ortodoks, men samtidig generøs på en økumenisk facon.